

Faktorer som bidrar till uppehållande aktivitet i staden

Hanna Höij

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land, SLU Uppsala

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land i Uppsala, LA- avdelningen
EX0285 Kandidatarbete i landskapsplanering, 2009, 15hp på landskapsarkitektprogrammet

© Hanna Höj

Titel: Faktorer som bidrar till uppehållande aktivitet i staden

Nyckelord: stadsplanering, gata, allmänna platser

Handledare: Malin Eriksson, institutionen för stad och land

Examinator: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Inledning

Disposition

Denna uppsats är resultatet av ett kandidatarbete skrivet inom landskapsarkitekturprogrammet på Sveriges lantbruksuniversitet, SLU i Uppsala. Uppsatsen är uppbyggd i fyra delar. Inledningsvis beskriver jag syftet och bakgrunden till arbetet, samt delger en definition på problemformuleringen. Därefter berättar jag om den metod jag använt vid genomförandet. Resultatet i tredje delen behandlar svaret på min frågeställning och i sista delen reflekterar jag över mitt resultat och min metod.

Syfte

För att i framtiden kunna planera stadens gator tycker jag det är viktigt att känna till vilka faktorer som lockar olika individer till uppehållande vistelse i staden och på vilket sätt denna vistelse kan berika människan och staden. Mitt syfte är därför att undersöka vilka olika faktorer som bidrar till att människan gör ett uppehåll på gatorna i staden, samt att undersöka vilket värde dessa faktorer kan ge för individen och staden.

Definition på frågeställning

Faktorerna jag undersökte var sådana att de...
... bidrar till att människan tar en paus från sitt förflytningsbehov och uppehåller sig på en plats en längre tid.
... kan appliceras på gator i svenska stadskärnor, eftersom stadens allmänna platser i stor utsträckning består av gator.
... utgick ifrån alla användarkategorier oavsett ålder, kön och kulturell bakgrund.
... får stöd av de författare vars verk jag läste i litteraturstudien.
Jag ställde också frågan varför uppehållande aktivitet på gatorna i staden är viktigt för människan och staden. Jag tog upp de värden jag påträffade i litteraturstudien.

Bakgrund

Gator i staden är flerfunktionella. Gående, cyklister, bilister och olika typer av handel delar på utrymmet till skillnad från en motorväg som endast är till för bilister. Under 50-talet tilläts bilisterna ta en allt större del av gatans yta i anspråk på de andra intressenternas bekostnad. Därefter arbetade planerarna för att separera de olika trafikslagen och gatans flerfunktionella egenskaper höll på att gå förlorad. På 80-talet förstod man att säkerheten inte ökade genom att skilja de olika trafikanterna åt, därför planerade man i fortsättningen för samexistens trafikanterna emellan.

Från början betydde ordet *traffico* på italienska: *handel*, som innebär ett utbyte av varor och tjänster (SWECO 2006; Balgård 1994, s. 29). Det vittnar om att stadens gator då var en träffpunkt för köpare och säljare. Efter bilens intåg har ordet trafik fått innerbördens *upprepade förflyttningar, ett förflytningsbehov* och det var också det som stadens gator efter hand började användas till i större utsträckning.

Den urbana miljön med dess koncentration av bebyggelse skiljer sig från det mer okontrollerade landskapet som omger den. Allt fler människor bor i städer

och nyttjar den till vardags. Därför tror jag att gator som vistelseplats har en stor betydelse för dess invånare då det där är långt till andra rekreativa områden i staden. I förslaget till svenska landskapskonventionen skrivet av Riksantikvarieämbetet (2008), kan vi läsa att största delen av landskapet idag består av ett vardagslandskap där människor i störst utsträckning vistas, bor och arbetar. Det är i stor grad städerna som utgör detta vardagslandskap och kan staden erbjuda bra levnadsförhållanden kan det bidra till människors välbefinnande. Därför borde det vara en angelägenhet för oss alla att engagera oss i den miljön (Riksantikvarieämbetet 2008).

Gatorna utvecklas idag mot ändamål som fanns innan bilens intåg. Det handlar om gator som mötes- och vistelseplats, gatorna planeras i större utsträckning med hänsyn till de oskyddade trafikanterna. För att kunna vara med och utarbeta gator i staden där människan spenderar stor del av sin tid tycker jag det är viktigt att studera vad som gör dem trivsamma att vara på samt att studera hur vistelsen kan berika människan och staden.

Metod

Faktainhämtning

Jag valde att göra en litteraturstudie. Det gjorde jag för att jag därigenom kunde bilda mig en uppfattning om vilken information som fanns tillgänglig. Genom att söka i bibliotekens Internetbaserade sökdata-baser fick jag reda på vad som var skrivet om ämnet idag. Till att börja med sökte jag i SLU:s bibliotekskatalog LUKAS. Jag använde mig av sökorden: *gata, gator, torg, stad, public space, och stadsplanering* i olika kombinationer, ibland med sökordet *and* emellan. Samma sökord använde jag sedan i det svenska universitets- och forskningsbibliotekets söktjänst LIBRIS. Jag studerade innehållet i det inhämtade materialet och valde ut de skrifter som passade min frågeställning bäst. Jag granskade dessa skrifter källförteckningar och kunde på så vis mer noggrant inhämta de mest relevanta böckerna.

Utöver svensk litteratur valde jag att söka på danska och engelska eftersom jag ansåg att detta skapade bredd till resultatet och att Sverige, Danmark och England är så pass lika att de gick att jämföra inom detta ämne.

Utöver litteraturstudien samtalade jag med Rosita Eriksson cityledare på *Vi i stan AB* i Uppsala. Motivet till samtalet var att jag ville veta vad hon ansåg om vistelseplatsernas betydelse för stadens attraktivitet.

Jag besökte även hemsidor för att kunna ta del av den aktuella debatten gällande ämnet. Främst handlade det om artiklar publicerade på *Moviums -centrum för stadens utemiljö* hemsida (www.movium.slu.se).

Informationshantering

Jag skapade överskrifter som svarade mot min frågeställning för att få struktur på resultatet. Dessa var: *Faktorer som bidrar till uppehållande aktivitet på gatorna i staden* och *Vikten av vistelseplatser för människan och staden*. Jag kunde då se om informationen var relevant innan jag sparade den. Under dessa rubriker identifierade jag tolv faktorer som bidrar till uppehållande aktivitet i staden och fyra värden för individen och staden.

De tolv kategorierna för uppehållande aktivitet är: *klimat, grönska, måttlig biltrafik, tillgänglighet, aktivitet, kultur, arkitektonisk utformning, sitt- och ståmöjligheter, ljus, flexibilitet, delaktighet, marknadsföring*. De fyra underrubrikerna för mänskliga och stadsmässiga värden är: *stimulerar handel, återhämtning, upplevelser och gemenskap*.

Faktorer som bidrar till uppehållande aktivitet på gatorna i staden

Klimat

Ett gynnsamt klimat ökar avsevärt de uppehållande aktiviteterna. I Sveriges nordliga klimat är det därför bra att skapa en variation av skydd och öppenhet. I städer med låga byggnader finns redan en början till ett tilltalande klimat, då solens strålar tränger ner på gatan och inga uppstickande hus kan föra vinden ner till markplan (Gehl & Gemzøe 1996, s. 30; Planverket 1997, s.24).

Vintertid krävs extra insatser för att gynna de uppehållande aktiviteterna. En undersökning som Gehl & Gemzøe (1996, s. 62, 81) gjorde i Köpenhamn 1994-95, visade att det på sommaren är åtta gånger fler människor som ägnar sig åt uppehållande aktiviteter i staden än på vintern. De skriver att de uppehållande aktiviteterna vintertid kan utvecklas genom faktorer som uppvärmda bänkar, skridskobana, glögg och soppkiosk, ljusskulpturer samt film- och bildkonst på ljusskärmar.

Eriksson¹ berättade under vårt samtal om ett ljusarrangemang som hölls under november månad i Uppsala stad. Anledningen var att locka ut människor under denna kalla månad och öka folkhälsan. Detta blev ett mycket lyckat arrangemang då flera människor tog sig ut för att vistas på platserna i anslutning till ljusarrangemanget.

Grönska

Psykologiskt sett har vi behov av varierad växtlighet och årstidsväxlingar. Därför bidrar grönska till att vi vill vistas ute. Träd är en faktor som allmänheten ofta förknippar med bra gator, det kan ha att göra med att grönskan påminner oss om den natur som omger staden och som människan är en del av. Trädens kronor skapar vackra reflektioner och lagom med skugga, grönt är dessutom en psykologiskt lugnande färg (Sörensen & Wembling 1996, s. 22; Berglund & Jergeby 1998, s. 15; Gehl & Gemzøe 1996).

Göransson, Grahn & McKenna (2003) har i undersökningar kommit fram till åtta olika karaktärer för grönska som efterfrågas i utemiljön. Dessa är rofylldhet, rymd, artrikedom, vild, kultur, lustgården och allmänningen. De två sistnämnda menar författaren tilltalar psykiskt välmående personer medans de övriga tilltalar de som lider av psykiska påfrestningar som tillexempel stress.

Jag har uppfattningen att en bidragande faktor till uppehållande aktivitet i staden skulle vara att föra in även de faktorer som tilltalar de mer stressade människorna i vårt samhälle. Till exempel kan man föra in dessa kvaliteter i anslutning till gatorna genom en parkidé från USA som kallas *Pocket parks*. Den innebär att föra in små gröna oaser mitt i staden som skall bjuda på en avskild, lugn och grön plats med gott om sittplatser och ett tilltalande klimat (Planverket 1987).

---

¹ Rosita Eriksson cityledare på Vi i stan AB, samtal 2009-04-24

Måttlig biltrafik

Reducerad biltrafik ökar uppehållsaktiviteterna. Det beror på att avgasmängden minskas, bullernivån sänks, trafiksäkerheten ökar och att ökat utrymme stimulerar olika aktiviteter på gatorna. Undersökningar som gjorts på olika städer för att förbättra stadsmiljön visar att reducerad biltrafik i 9 fall av 9 undersökta förbättrar stadsmiljön (Gehl & Gemzøe 2000, s. 10,24,74; Balgård 1994, s. 78).

En positiv faktor med biltrafik och också anledningen till att jag valde överskriften måttlig biltrafik är den säkerhet bilisterna kan medföra de tider på dygnet då intensiteten av gående är minde. Undersökningar visar att människor efter mörkrets inbrott väljer de trafikerade och upplysta gatorna. Detta beror på att bilister under alla tider på dygnet rör sig där och att den då övervakas av fler personer, vi upplever då en ökad trygghetskänsla (1980, s. 159; Jane Jacobs 1989 s. 120-121).

Genom att tillåta måttlig biltrafik i centrum ökar också affärernas möjlighet att sälja de varor som kräver frakt och det bidrar till att de kan vara kvar i centrum och inte flytta ut till större köpcentrum. Detta bidrar således till fler, blandade affärer i stadskärnan som ökar vitaliteten och livet där (Jane Jacobs 1989 s. 120-121).

Tillgänglighet

Antalet funktionshindrade i Sverige är 1.4 miljoner människor. Reumatism, som ger försämrad rörelseförmåga är det vanligaste funktionshindret. För att alla ska ha tillgång till platser i staden måste gatorna göras tillgängliga för alla grupper. Även andra funktionshinder som: allergier, inkontinens, hörselskada eller dålig syn kan medföra att grupper av människor inte kan använda platser i staden (Johansson 1992, s. 12-16).

En plats funktioner bör svara mot olika användarbehov för att de ska användas: ledstråk och taktill information för de synskadade, bullerfri miljö för att underlätta kommunikation för de med dålig hörsel, god framkomlighet och bra utformade sittmöjligheter för de rörelsehindrade, till exempel behöver äldre ofta möjlighet att vila under sin vistelse i staden. Toaletter kan vara helt avgörande för om föräldrar med små barn eller personer med inkontinens kan uppehålla sig på en plats en längre tid. Stora kontraster, tydlighet och en logisk utformning ökar greppbarheten och förmågan att läsa av och tolka rummet. Detta ökar människors trygghetskänsla och dess vilja och möjlighet att uppehålla sig på en plats (Johansson 1992, s. 12-16)

En faktor för att personer med allergier ska kunna uppehålla sig på platser i staden är att vindpollinerade växter inte används. Insektspollinerade växter och mildt doftande växter ger bättre förutsättningar för allergiker. Följande växter är goda exempel som allergiker tål: barrträd, äppelträd, päronträd, körsbärsträd, vinbärs- och krusbärsbuskar, nypon- och hallonbuskar, rosor, klematis, klockväxter, flera typer av ranunkelväxter och stenpartiväxter (Sörensen & Wembling 1996, s. 36; Johansson 1992, s. 36).

Aktivitet

När man vistas i staden vill man ha något att göra, antingen titta på en aktivitet eller utföra en aktivitet själv. Aktiviteter utförda av människor drar också till sig fler människor eftersom vi lokaliserar oss efter varandra. Till exempel samlar ofta

gatunålare till sig åskådare, också vid byggarbetsplatser står människor och tittar, men när den mänskliga aktiviteten avstannar går människor vidare eftersom platsen då blir ointressant. Detta beror delvis på människans intresse för sin egen art men också för att speciellt vuxna inte vill upplevas som lata när de är ute, genom att då studera en aktivitet motiverar man sin utevistelse (Gehl 1980, s.27; Berglund och Jergeby 1998, s. 42).

Olsson Lieberg (2007) menar att alla människor har ett inneboende behov av att själva aktivera sig och leka. Genom att öka ramarna för leken i staden för alla åldrar tror hon att man kan öka intresset för platserna i staden. Undersökningar gjorda av Berglund & Jergeby (1998, s.23) visar att platser för lek saknas, inte minst för föräldrar med små barn. Samma författare skriver att denna grupp i störst utsträckning söker social samvaro eller aktivitet i sin utevistelse. De skriver också att det är denna grupp som i störst utsträckning använder utemiljön men att stadsplanerarna i första hand tänker på de yrkesverksamma vid utformningen av utemiljöer.

Jag tror att det är viktigt att platserna i staden kan uppmuntra både barn och vuxna till lek, och att leken kan ske jämsides. Att samma plats både kan inspirera den yngsta besökaren till lek men också den äldsta.

Kultur

Undersökningar visar att vi mest uppehåller oss framför saker som står i förbindelse med människan själv. Olika typer av handel, restauranger, fotoutställningar, biografier och annan kultur är verksamheter som väcker mänskligt intresse och gör stadskärnan intressant av vara i (Öberg 2008, s.50; Gehl 1980).

Konst i staden kan öka människors intresse för miljön. Den skapar en förbindelse mellan sändaren och mottagaren och mellan människan och platsen. Den kan väcka känslor och tankar som människor vill diskutera och det kan skapa möten mellan människor på gatan.

Detta gäller både allmänna konstutställningar men även gatukonst. Den senare formen av konst är en del av vår nya kultur. Idag sker den illegalt och för att hänga med i utvecklingen behövs en strategi för att lagligt ge plats för den i staden (Guwallius & Paulsson 2009).

Arkitektonisk utformning

De fysiska element som omger oss i staden inverkar på hur vi rör oss och var vi tycker det är trivsamt att vara. Till exempel ger detaljer på fasader intryck som gör att vi sänker gånghastigheten (Gehl & Gemzøe 1996, s. 33).

Detaljer och en speciell utformning på möblering kan locka människor att uppehålla sig på en plats för att den tillgodoser vårt intrycksbehov (Brandberg, Johansson & Gustafsson 1998, s.80). Designen får inte ta överhanden över funktionen för då minskar användandet uppger Aston & Edmondson (1990, s.25). De skriver att exempelvis en sittmöbel måste vara lika snygg som den är skön och uppfylla sitt syfte. Balgård (1994, s. 103) menar att lyckas man med en ändamålsenlig utformning av möbleringen kan dessa inbjuda till vistelse.

En annan aspekt som rör arkitektonisk utformning är skalan på rummet. Aston & Edmondson (1990, s. 30) menar att de mest framgångsrika urbana rummen är de platser som har en god relation mellan skalan på rummet och människan själv. Där har också sociala kontakter lättast att utvecklas (SWEKO 2006).

Ju smalare en gata är och ju högre dess hushöjd är, desto starkare rumsupplevelse får man. Finns inte dessa kvaliteter på en plats kan de skapas med andra arkitektoniska element som pergolor, skärmtak, träd, belysning och gröna väggar (Balgård 1994, s.127; Markbetongföreningen 1992; SWECO 2006).

Markmaterialet är en viktig faktor inom arkitektonisk utformning. Räntfors (1999) menar att det kan signalera hur en plats ska användas. Eftersom vår syn är nedåtriktad när vi färdas genom gaturummet kan den bli avgörande för om vi vill uppehålla oss där (Gehl 1980, s. 59). Räntfors (1999) menar att asfalt signalerar snabb förflyttning och natursten förknippas med något exklusivt och därmed en begränsad användning. Han skriver att genom färg, form, textur och nivåförändringar kan man signalera till användaren hur rummet ska användas. Han skriver till exempel att stora naturlika plattor som liknar hällar kan signalera lugn.

Det är också viktigt att hålla marken ren. En undersökning visar att vandalism och smuts anses som miljömässiga problem av invånarna i staden. En strategisk placering av soptunnor nära avfallsproduktionen ökar chansen för att de används (Aston & Edmondson 1990, s. 16).

Eriksson² berättar att det i Uppsala stad läggs ner mycket tid på att hålla gatorna rena just på grund av att renlighet ökar attraktiviteten.

Sitt- och ståmöjligheter

Antalet platser att slå sig ner på har stor betydelse för de uppehållande aktiviteterna i staden (Gehl & Gemzoe 1996, s. 26). Ökat utrymme till att äta, läsa, sola, snacka eller se på folk breddar spektret av de uppehållande aktiviteterna (Gehl 1980, s. 33). Gehl (1980, s. 151-153) talar om primära och sekundära sittplatser och att en blandning av dessa ger bäst förutsättningar för användningen av en plats. Han menar att primära sittplatser är bänkar och att de sekundära är sittbara element som fyller en annan funktion samtidigt och därför inte ser öde ut när de inte används.

Är placeringen av bänkarna rätt så ökar dess användning. Människor väljer platser där ryggen är täckt, och där man har uppsikt över rummet och dess aktiviteter. Vi vill ha något att se på: vackra detaljer, vatten, vackra utblickar, människor i rörelse eller i skymning en vacker himmel att vila blicken på. Därför är det viktigt att inte förstöra utsikten mot himlen med olika typer av trafikskyltar. Är bänkarna något vinklade mot varandra har de sociala kontakterna lättare att utvecklas (Gehl 1980, s.149; Markbetongföreningen 1982; Planverket 1987, s. 76-80).

Det finns också behov av bra ställen att stå på, till exempel när man står och väntar på någon eller något. Det finns en så kallad *kanteffekt* som innebär att människor i första hand vid val av plats väljer kanten och först när alla kantplatser är upptagna fylls mitten på. Bra sådana platser kan vara längs fasader där man vid porten kan ta ett steg tillbaka och gömma sig lite, se själv men inte bli sedd. Ståplatser mellan två rum är också populära eftersom det är i övergångszoner man har möjlighet att se båda rummen samtidigt. Genom att skapa element som definierar och motiverar ståplatsen så som pollare att hänga över, kan användningen öka genom att vi då känner oss bekväma där vi står (Gehl 1980, s.140-143).

---

² Rosita Eriksson cityledare på Vi i stan AB, samtal 2009-04-24

Ljus

Ljus kan indikera hur en plats ska användas och av vem. Till exempel upplevs ett lågt placerat ljus intimt och ett rött ljus upplevs stämningsfullt, tryggt och avslappnande. Inom miljöpsykologin finns en teori om trygghet. Trygghet är hur vi uppfattar miljön och vilka känslor det skapar. Teorin innebär att om det på ett område finns *prospect* (utsikt) och *refuge* (tillflykt), skapar det trygghetskänslor. Finns belysning som visar på rörelseriktningar, kan man se eventuella flyktvägar vilket ökar känslan av trygghet och viljan att använda platsen (Borg 2000). Det här tror jag innebär att också fysiska flyktvägar ökar användningen. Genom att till exempel ha korta kvarter i en stad, eller att planera för vistelse där det finns flera utvägar kan man öka trygghetskänslan hos människor.

Att uppleva säkerhet är speciellt viktigt för kvinnor, då det finns underökningar som visar att just denna grupp ofta förhåller sig till risken att utsättas för sexuell våld. Kvinnor alltid har strategier för hur de hanterar rädslan och de undviker därför offentliga rum (Andersson 2002). Samma författare menar att det är ett problem att kvinnor under sin uppväxt får lära sig att det offentliga rummet är farligt och att det är en del av källan till rädslan.

Flexibilitet

Gaventa (2006, s. 158-163) tror att användningen av platser i staden kan öka om vi inte avgränsar ytan där aktiviteter får finnas. Hon menar att genom att kunna utnyttja gatan spontant eller göra dess användning flexibel kan också de uppehållande aktiviteterna öka. Författaren tar upp några exempel på flexibilitet. Ett exempel är att placera sand och parasoll längs en gata och låta den fungera som en strand för ett tag. Denna strand kan sedan tas bort och ytan kan nyttjas för andra ändamål. Ett annat exempel hon tar upp är att på en gata placera en upphöjd koja; en vistelseplats där nyfikna kan klättra upp på en stege och titta på utsikten. Hallemar & Reiter (2007) berättar i sin artikel om två bröder som i sitt projekt *City swings* satte upp gungor av olika material på olika platser i staden, och ganska snart satt människor lite överallt och gungade. Tanken var att de bara skulle finnas där ett kort tag för att sedan tas bort och ersättas med något annat som kan skapa nyfikenhet, och inspirera människor till att använda platser i staden.

Nilsson (2008) skriver att vi idag har andra krav på utemiljön och vi söker lekfulla miljöer där vi kan få upplevelser. Han menar att platser med nya former av aktivitet som till exempel *parkour* (fransk streetart gymnastik) uppmuntrar till aktivitet. Hallemar & Reiter (2007) menar att platserna i staden är för "färdiga", de saknar lekfullheten och det som hos människor skapar uppfinningsrikedom. Öberg (2008, s. 31, 53) menar att normen har förändrats i takt med folkhemmets förändring, och att samhället går mot att vara mer heterogent. Detta menar han leder till att människor söker nya typer av mötesplatser, olika för olika brukare.

Hallemar & Reiter (2007) tror att lekfulla platser lockar människor då vi vill komma bort från traditionella platser som får oss att tänka på våra kontrollerande liv. De tror att vi måste bejaka det oväntade, tillfälliga och provisoriska inslagen i våra stadsrum. Han hänvisar till en undersökning gjord av det tyska forskningsprojektet *Urban catalyst* som visade att ett bredare spektrum av icke sedvanliga inslag kan väcka nya idéer hos människor. Underökningen visade också att användningen på flexibla platser bli mer spontan samt att flera olika typer av människor kan få plats och utrymme att använda platsen.

Olsson Lieberg (2007) uttrycker en vilja om flexibla stadsrum av två anledningar. Hon skriver att om det finns ett öppnare uttryck i staden skapas möjligheter för tillfälliga installationer som berikar människors liv och som sätter igång deras tankar. Genom att berättaren sänder ett budskap till en mottagare reagerar mottagaren med att stannar till. Hon menar också att ett öppnare uttryck kan ge människor plats att träffas när omskakande händelser ägt rum, som till exempel vid terroråd eller mord på politiskt framstående personer. Hon menar att det för människan måste finnas plats för intimitet och manifestationer.

Delaktighet

Guwallius & Paulsson (2009), Hallemar & Reiter (2007), Gehl & Gemzøe (2000) och Quist (1995) tar alla upp aspekten med medborgerlig påverkan för att fler ska utnyttja utrymmen i staden. De förstnämnda författarna intervjuar i sin artikel en gatukonstnär som medger sitt misstykke med privatiseringen av staden. Den intervjuade menar att det medför minskat utrymme för allmänheten att vara med och bestämma över det som är allas gemensamma stad. Missnöjet visas i det här fallet genom att olagligt delta i utsmyckningen av staden via gatukonsten.

Quist (1995) menar att i stadsplaneringen som i all annan produktframtagning måste man göra en marknadsundersökning för att se om det finns en efterfrågan på produkten. Genom detta ökar säkerheten på att produkten används, allmänheten vet också att det är den allmännes val och inte en enskilde stadsplanerarens.

Gehl & Gemzø (2000, s. 232-235) tar upp ett exempel där allmänhetens medverkan gjort en plats attraktiv. Platsen ligger i USA, Oregon, Portland och benämns *Pioneer Courthouse Square*. Anledningen till dess dragningskraft är att användarna själva varit med och bekostat platsen. De medverkande fick sedan sitt namn inristat i en sten på området.

Genom delaktigheten blir fler människor med i skapandet av stadens historia och det gör oss också mer delaktiga i de platser som de frambringar (Hallemar & Reiter 2007).

Marknadsföring

Quist (1995) skriver att genom att ge invånarna information om var platser för vistelse finns och vad man kan göra på dessa platser ökar kunskapen och möjligheten till att fler använder dem. Precis som att produktreklam kan locka konsumenter till ett köp, har jag den åsikten att också marknadsföring av stadens uterum öka dess popularitet och såldes viljan att uppehålla sig på en plats.

Jag tror att genom att också marknadsföra de värden som uppehållande aktivitet på gatorna i staden ger kan deras vilja till uppehälle där öka.

Vikten av vistelseplatser för människan och staden

Stimulerar handel

En väl gestaltad utemiljö, där plats för aktivitet och vila finns har positiva inverknings på den kommersiella handeln (SWECO 2006, Rantfors 1999 och Eriksson³). Den kommersiella handeln menar författarna är gärna med och betalar för miljön kring deras affär för att det ökar avkastningen. Eriksson menar att just

---

³ Rosita Eriksson cityledare på Vi i stan AB, samtal 2009-04-24

platser i utomhusmiljö för vistelse är en stark konkurrensfaktor gentemot extern handel och bidrar till stadens attraktivitet. Även Öberg (2008, s. 31, 53) skriver i *Stadskärnhandbok för morgondagen* att ett utav målen för en attraktiv stadskärna är att skapa destinationer och samlingsplatser.

Gehl & Gemzøe (1996, s. 68) skriver att platser för vistelse i staden inte bara gynnar den kommersiella handeln. Om utrymme fanns skulle det också möjliggöra uppvisning av talanger som vissa människor innesitter. Det kan vara att visa och sälja sina handgjorda varor eller att visa sina akrobatiska, eller musikaliska talanger. Denna typ av handel, kan för en individ utvecklas och i slutänden leda till att fler människor kan livnära sig på sina kunskaper.

Återhämtning

I Nilssons (2008) artikel berättar Inga-Lena Bengtsson leg. läkare, specialist inom allmän psykiatri och allmän medicin att kroppen har ett hormon som kallas *oxytocin* som utsöndras vid exempelvis vila, vid beröring, vid välbehag, när man känner sig förstörd och bekräftad, när vi lyssnar på musik eller när vi vistas i grönska. Detta system som hon kallar kroppens lugn- och ro system stängs av när vi är stressade. Platser i staden som erbjuder avkoppling eller upplevelser kan ge oss känsla av välbehag. Göransson & McKenna (2003) skriver att grönska kan göra människor friska speciellt stressade personer. Deras blodtryck och puls kan normaliseras och musklerna slappnar av.

Upplevelser

Riksdagens miljö kvalitetsmål (SOU 2000:52) säger att de kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av bebyggelse skall bevaras så att människor ges möjlighet till kulturhistoria och estetiska upplevelser dagligen. Där står att dessa värden bidrar till människors välbefinnande, trygghet och identitet. Också Nilsson (2008) menar att kulturella upplevelser som konst eller musik får oss att må bra.

Öberg (2008, s. 51) menar att dagens människor också söker andra vägar för upplevelser och att vårt behov av upplevelser ökar när våra primära behov är tillgodosedda. Han berättar att känslan av att få en upplevelse är när vi retar våra sinnen och får en känsla av välbehag och spänning. Han menar att ett besök på en plats kan ge oss välbehag om det svarar mot upplevelsebehovet.

Gemenskap

Gehl (1980, s. 17-20) tror att det är mycket viktigt att vi tillfredställer våra upplevelsebehov och psykologiska behov av att se andra människor. Han menar att mänsklig aktivitet är en väsentlig attraktivitet för oss, det bjuder på omväxling och variation. Samma författare skriver att en anledning till att många människor upplever städer som upplevelselika och stimulerande är för att det ofta rör sig många människor där.

Berglund & Jergeby (1998 s. 58) skriver att man i stadens uterum har lättare att knyta kontakter med okända människor, det möjliggör ett kunskaps- och informationsutbyte som kan vara brobyggande. Det skapar också en känsla av tillhörighet, som ger trygghet hos individen.

Reflektion

Resultatreflektion

Resultatet visade att det finns flera olika faktorer som bidrar till uppehållande aktivitet på gatorna i staden och att dessa kan berika människans vardagsliv. Jag tolkar resultatet som att de tolv olika faktorerna ger olika värden. Till exempel kan grönska och sittmöjlighet ge återhämtning, rumslighet kan underlätta de sociala kontakterna och upplevelser kan fås via kultur eller tillfälliga installationer. Jag tror att alla faktorer som gemensamt kan bidra till en attraktiv vistelsemiljö ökar avkastningen för kommersiell handel.

Jag tror att alla tolv faktorer kan bidra till uppehållande rekreation i staden. Beroende på en plats placering i en stad tror jag att faktorerna har olika mycket inverkan. Några av faktorerna kan redan finnas på en gata men ytterligare element kan behövas för att fullända platsen som uppehållande rekreationsplats. Till exempel kan det på en gata finnas en vacker utsikt men inget utrymme för vistelse. Då kan en bänk eller ett ökat utrymme vara en förutsättning för den uppehållande aktiviteten. I ett annat fall kanske det är tvärt om, det finns yta men inget intressant att se på eller inget roligt att göra på platsen. Därför menar jag att varje specifik plats har olika behov och de olika faktorerna jag kommit fram till i mitt resultat har olika inverkan på olika platser.

Jag har undersökt frågan utifrån gatumiljö och eftersom många förknippar gator med transport och inte en längre tids vistelse tror jag att gestaltningen för vistelse där bör vara tydlig, att den indikerar att här finns möjlighet att uppehålla sig. Resultatet visade att genom att vara allt för tydlig på viken typ av aktivitet som skall finnas var, minskar vidden av brukarkategorier. Jag tror därför att flexibla platser i stadsmiljö är en intressant aspekt då tydligheten inte bör resultera i hur man ska använda platsen utan bara att möjlighet till användning finns. Genom att skapa platser som är mångfunktionella och kan användas till flera olika saker skapar man ökad möjlighet för olika brukare att under olika tider utnyttja platsen till aktiviteter som passar dem. Också den aspekten att människan söker upplevelser och spänning kan appliceras i flexibiliteten då förändring av platsen kan skapa nyfikenhet och stimulans genom tillfälliga installationer.

Jag tror att en måttlig biltrafik är nödvändigt för en vital stadskärna. Den bidrar till trygghet, tillgänglighet och till att affärer som kräver varutransport överlever. Jag tror det är viktigt att trafiken i stadskärnan sker på de oskyddade trafikanternas villkor och att deras uppehållande vistelse inte blir lidande på grund av utrymmesbrist, buller och dålig luft.

Resultatet visade också att mänsklig aktivitet är attraktivt, likaså miljöer med kulturprägel och måttlig biltrafik. Jag tror därför att gator är en bra plats för att erbjuda rekreativa aktiviteter eftersom de redan har en del förutsättningar som är gynnsamma och tilltalar oss. Att ta till vara på den intensitet av liv och klä gatan med andra gynnsamma faktorer som mitt resultat visade kan ge människor ökad lust att uppehålla sig i staden. Jag finner här en bra anledning till att planerna för rekreativa aktiviteter på gatan.

Jag ser det som en utmaning att skapa platser på gatorna som fyller alla människors upplevelsebehov, vare sig det är en känsla av spänning som efterfrågas eller en plats för återhämtning, vare sig det är ett kort stopp för att ta del av en berättelse eller ett längre stopp för avkoppling. Att på och i anslutning till gatorna där så många människor spenderar stor del av sin tid, få in platser som lockar olika

typer av människor att vistas där och ägna sig åt de rekreativa aktiviteter som jag har sett är av betydelse för oss. Detta tror jag kan ske genom flexibla eller nischade platser beroende på hur mycket utrymme en stad prioriterar för detta ändamål.

Som jag skrev i bakgrunden ska cyklisterna, bilister, handel och gående samsas om gatans utrymme. Gatorna i staden skall också svara mot det trafikbehov som finns: bussar, varutransporter, privatbilar och taxibilar och i vissa fall spårvagnar. Det är en fråga jag kan undersöka i framtiden. Hur man tar hand om trafiken så att behovet av den fylls, men att de gåendes behov och dess vistelsebehov samtidigt kan tillgodoses. Kan man tillgodose allas anspråk på gatan, och ändå behålla de faktorer som bidrar till att människan vill uppehålla sig i sitt vardagslandskap?

Reflektion gällande inläst litteratur

I uppsatsen sökte jag element som bidrog till uppehållande aktivitet i staden. Författarna använder ord som attraktiva, lockande, populära och goda platser. Ibland upplevde jag förklaringar som dessa diffusa och hade svårt att tolka om dessa uttryck bidrog till uppehållande aktivitet, vilket kan ha påverkat resultat.

En dansk författare vid namn Jan Gehl och hans medförfattare Lars Gemzøe behandlar ämnet om uppehållande aktivitet i staden mer grundligt än andra författare. Tillsammans med Gehl & Gemzøe hade också Berglund & Jergeby mer omfattande tankar kring goda platser i den bemärkelsen att vistas där en längre tid. De två senare författarna behandlade ofta ämnet i relation till boendemiljö. Dessa undersökningar såg jag relevant att ta med i min uppsats då många människor har sin boendemiljö i staden.

Jag har upplevt att i den litteratur jag läste ser varje författare själv till en smalare målgrupp. Jag tror därför det var viktigt att jag studerade många olika typer av skrifter för att få faktorer som tilltalar en bred brukarkategori.

Av den litteratur jag läste såg jag att en utveckling skett inom ämnet. De tidigast skrivna böckerna fokuserar på att lösa trafiksäkerhetsproblem i städerna. I senare litteratur läggs mer tyngd på att ge de gående utrymme för förflyttning men också att vistas och kanske sitta ner på platser i anslutning till gatan. I den senast skrivna litteraturen som är skriven i artikelform återfinns faktorer som ska berika människan. Där efterfrågas platser som ska ge ett mervärde och inte bara fylla människans primära behov. Orsaken kan vara att de primära behoven i större utsträckning blir tillgodosedda vid en ökad välfärd, och då ökar efterfrågan på de sekundära behoven, de som skapar upplevelser och spänning.

Metodreflektion

Genom litteraturstudien tillägnade jag mig den skrivna kunskap som finns i ämnet idag, jag kan dock ha missat bidragande faktorer som författare i litteratur jag inte läst tar upp. Detta kan bero på att jag fokuserade på ämnesrelaterade sökord.

Litteraturen jag tog del av bygger på författarnas egna undersökningar och slutsatser. Utifrån dessa har jag själv bildat mig en uppfattning om verkligheten och med egna ord försökt göra informationen begriplig genom min text. Jag har försökt vara objektiv men är medveten om att mina preferenser påverkade min tolkning.

Genom att studera olika författares texter om ett och samma ämne kunde jag urskilja grundtankar en författare har och som används av andra författare. Jag lärde mig att det därför är betydelsefullt att studera källorna till informationen.

Detta tror jag är viktigt, för på samma sätt som jag i detta arbete egentligen faktiskt, gör andra författare också det och informationen kan således ändras på vägen.

Vill jag utveckla resultatet med samma frågeställning kan jag nästa gång använda mig av andra metoder så som egna studier på människors beteende eller höra allmänheten och experternas åsikter via intervjuer eller enkäter.

Avslutning

Jag har i och med denna uppsats mer grundliga belägg för hur en gata i staden ska utformas för uppehållande vistelse. Jag har också fått kunskap om flera olika författares tankar kring ämnet och kan vid en gestaltning använda mig av de faktorer som jag tror är av betydelse för varje specifik plats. Jag finner också i och med detta arbete en mening med att planera för uppehållande vistelse i staden då det inverkar positivt både på den kommersiella handeln och på den enskildes välbefinnande.

Källor

Andersson, Birgitta (2002). Planera för trygghet i offentlig miljö. *Gröna Fakta*, 8/2002. Alnarp: Movium, SLU.

Aston, Paul & Edmondson, Elisabeth (1990). *Streets ahead*. United Kingdom: Design Council.

Balgård, Sture (1994). *Den goda stadsgatan*: om gestaltningen av gator. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Berglund, Ulla & Jergeby, Ulla (1998). *Stadsrum människorum: att planera livet mellan husen*. Stockholm: Bygghälsorådet.

Borg, Jennie (2000). Ljus utomhus för trygghet och skönhet i staden. *Grön fakta* 8/2000. Alnarp: Movium, SLU.

Brandberg, Valter, Johansson, Roger & Gustafsson, Tora (1998). *Lugna gatan*. 2 uppl. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

Gaventa, Sarah (2006). *New Public Spaces*. London: Octopus Publishing Group.

Gehl, Jan (1980). *Livet mellem husene*. Copenhagen: Arkitektens Forlag.

Gehl, Jan & Gemzøe, Lars (1996). *Byens rum byens liv*. København: Arkitektens Forlag, Kunstakademiets Forlag.

Gehl, Jan & Gemzøe, Lars (2000). *Nye Byrum*. København: Arkitektens Forlag.

Guwallius, Kolbjörn & Paulsson, Emma (2009). Gatans konst (Elektronisk). *Movium bulletinen*. PDF format. Tillgänglig: <<http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Bulletin1%202009.pdf>> (2009-04-08).

- Göransson, Sten Grahn, Patrik & McKenna, Anthony (2003). Livet i staden – utemiljö för livskvalitet och hälsa. *Grön Fakta* 8/2003. Movium: Alnarp. SLU.
- Hellemar, Dan & Reiter, Ole (2007). Låt livet i staden synas. *Gröna Fakta*, 3/2007. Alnarp: Movium, SLU.
- Jacobs, Jane (1989). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Ny rev uppl. Göteborg: Daidalos.
- Johansson, Roger (1992). *Gator för alla: en idéskrift om tillgänglighet för gående*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Markbetongföreningen (1986). *Gator & torg*. Solna: markbetongföreningen.
- Miljömålskommittén (2000). *Framtidens miljö -allas vårt ansvar*. Stockholm: Fritzes. (SOU 2000:52).
- Nilsson, Göran (2008). Vad är det som gör oss friska?(Elektronisk). *Till Torgs!* 13/6 2008. PDF format. Tillgänglig <<http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/TillTorgs/Till%20Torgs!%2080613.pdf>> (2009-04-29).
- Olsson lieberg, Titti (2007). Beaka den lekfulla människan (Elektronisk). *Movium bulletinen* nr1. PDF format. Tillgänglig <http://www.movium.slu.se/publikationer/pdf/Bulletin_070501.pdf> (2009-04-08).
- Planverket (1987). *Hela gatan: en idéskrift från planverket*. Stockholm: statens planverk.
- Riksantikvarieämbetet (2008). *Förslag till genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige: Slutredovisning och regeringsuppdrag* (Elektronisk). Tillgänglig <http://www.raa.se/publicerat/rapp2008_1.pdf> (2009-05-22)
- Räntfors, Jan (1999). Gata för människor. *Stadsbyggnad* 2. ss. 10-14.
- SWECO (2006). *Gatutyper -en exempelsamling: fördjupningsprojekt inom TRAST*. Göteborg: Svenska kommunförbundet
- Sörensen, Ann-Britt & Wembling, Mona (1996). Allergi och stadsgrönska. *Gröna Fakta* 3/1996. Alnarp: Movium SLU.
- Quist, Patrick (1995). Marknadsför stadens uterum. *Gröna Fakta*, 7/1995. Alnarp: Movium, SLU.
- Öberg, Martin (2008). *Stadskärnehandbok för morgondagen: om konsten att utveckla attraktiva stadskärnor*. Stockholm: Fastighetsägarna.